

Differentierad bolagsskatt, några komplikationer

Leif Mutén

I nr 5/1960 av Balans argumenterade civilekonom Lars Th. Hellström i en artikel för införande av en »differentierad bolagsskatt» varmed han avsåg att skattesatsen för bolagens utdelade vinst skulle sättas vid en annan och lägre nivå än skattesatsen för vinst som inte utdelas utan »plojs ned» i rörelsen. Hellströms artikel ges här en kompletterande och kritiserande kommentar av Leif Mutén, nybliven professor i finansrätt vid universitetet i Uppsala. Hellström ges sedan på s. 47 tillfälle till replik.

■ Lars Th. Hellström har i Balans 5/60 diskuterat frågan om en differentierad bolagsskatt och därvid särskilt framhävt den ökade rörlighet för kapitalet, som skulle vinnas, om självfinansieringen gynnades mindre och aktiefinansieringen mer än vid nuvarande rätt. Det är utan tvivel ett problem värt att diskutera, om detta är önskvärda mål för skattepolitiken, och det är också betydelsefullt att frågan belyses, huruvida en differentierad bolagsskatt med lättnader för den del av vinsten som utdelas kan tänkas vara ett praktiskt medel att nå detta mål. När jag här vill ta upp några kritiska synpunkter på Hellströms artikel, sker det självfallet inte från den utgångspunkten, att han bort ta upp alla tänkbara aspekter på sitt problem — de skulle räcka till att fylla en bok — och inte heller med ambitionen att själv ge ett slutgiltigt svar på de uppställda frågorna. Det får räcka med några randanmärkningar för att visa, att det här är frågan om ett komplicerat problem, som det vore farligt att försöka lösa med några enkla penndrag.

Målsättningen

Kapitalets rörlighet är ett honnörsord hos Hellström — det går också igen i andra sammanhang i skattedebatten, t. ex. i diskussionen kring bruttobeskattningen som ett medel att sanera bland oräntabla företag. Man måste emellertid göra sig reda för att särskilt vår bolagslagstiftning ger uttryck för en helt annan målsättning, nämligen att det är önskvärt med en konsolidering av företagen, och med en långtgående bindning till bolagen av det däri arbetande kapitalet. Det kan nu strax konstateras, att bolagslagstiftarens och Hellströms målsättningar i alla fall sätillvida löper parallellt, som det från bolagsrättslig ståndpunkt är mindre önskvärt med en överdriven lånefinansiering, och nuvarande hårda dubbelbeskattning av utdelad vinst är ägnad att göra lånefinansiering billigare än finansiering genom aktieemission.

Men däremot skär sig tendenserna, när det gäller utdelningspolitiken. Ett bolag, som underlåter utdelning, som konsolideras i det oändliga och i mesta möjliga mån finansierar sina investeringar med ackumulerade vinstmedel, framstår som ett ideal för bolagslagstiftaren och är förhatligt för Hellström. Vill man arbeta för en differentierad bolagsbeskattning, som främjar en frikostigare utdelningspolitik, får man nog se till så att man inte skattevägen diskriminerar en konsolideringspolitik, som aktiebolagslagen gör önskvärd eller rentav framtvingar. I varje fall måste man, innan man medvetet går in för en sådan skattepolitik, sörja för att bolagslagstiftningen ändras på sådant sätt, att bolagen inte kommer i kläm mellan bolagslagstiftningens rättsliga och skattelagstiftningens ekonomiska tvång. Men vill man då ändra på ABL:s utdelningsbegränsningsregler, eller dess regler mot utskiftning i vissa fall, vilka ju också är ett hinder för kapitalets rörlighet, är man nog också tvungen att ta ställning till de motiv, som kommit lagstiftaren att söka framtvinga en vittgående konsolidering.

Därvid spelar naturligtvis tanken, att »en hastigare strukturomvandling får... antas innebära ökad s. k. friktionsarbetslöshet» utan tvivel en viss roll. Men det är inte bara en fråga om arbetskraftens trygghet — den kan ju, menar vissa optimister, klaras upp genom förstärkning av de arbetsmarknadspolitiska resurserna. Det gäller också tryggheten för kreditgivare och aktieköpare. Det gäller att ta sanningen ur det gamla ordspråket, att en tjuv är den, som har så bråttom att tillägna sig andras pengar, att han inte hinner bilda aktiebolag. Den generation, som Hellström och jag tillhör, har inte sett så mycket av det slagets tendenser. Men man kan ju läsa om vad som hände på tjugotalet och säga sig, att det inte är så alldeles självklart, att höga utdel-

ningar på konsolideringens bekostnad bör vara ett lämpligt medel att locka aktieägare.

Kan man således konstatera, att Hellström i sin målsättning i varje fall inte ansluter till gällande aktiebolagslag, blir det desto angelägnare att söka fastställa, vad för syfte han vill uppnå med sitt förslag. Man får emellertid knappast klart för sig, huruvida det primära syftet är att bolagen skall tvingas dela ut mera för att de självfinansierade investeringarna skall underkastas ett strängare, de emissionsfinansierade ett mindre strängt räntabilitetstest i företagens investeringskalkyler, eller det i stället är att stimulera de expanderande företagen som sådana eller möjligen att av principiella skäl komma åt själva dubbelbeskattningen på utdelad vinst. Ändå är en sådan redovisning i hög grad behövlig, eftersom de rationella medlen för tillgodoseendet av alla dessa syften knappast genomgående är desamma.

Något av denna problematik skall belysas i det följande. Men redan här skall det påpekas, att med den roll, som självfinansieringen spelar i dagens företagsituation, det ingalunda är givet, att en självfinansieringsfientlig skattereform skulle hjälpa de expanderande företagen. Det är också osäkert, huruvida enhetligheten i räntabilitetskravet på investeringar med olika typ av finansiering blir så mycket större än förut genom den skisserade reformen. För att veta något om den saken måste man göra sig reda för hur aktieefterfrågan fördelar sig mellan olika placeringar, och framför allt hur de gynnsamma självfinansieringsmöjligheterna och den därmed förbundna ackumuleringen av bolags vinstmedel med åtföljande substansvärdestegring för aktiernas del påverkar olika placerares värdering av aktieplaceringar. Ätminstone i vissa fall kan det ju tänkas att kombinationen av en utdelningsstimulerande bolagskatt och en hög marginals katt för aktieägarna innebär att dessa blir ointresserade av en aktieplacering, som lovar dem hög, beskattad, årlig utdelning till priset av med nuvarande regler betydligt gynnsammare behandlad aktievärdestegring. Å andra sidan är det möjligt, att företag med lågt eller inte alls beskattade aktieägare genom en reform av företagen art skulle vara i stånd att täcka sitt behov av eget kapital på ett skattebilligare sätt än nu — och detta gäller inte minst dotterbolag till sådana utländska bolag, vilka enligt den för dem gällande rätten är fria från utländsk skatt och fria eller så gott som fria från svensk skatt på sina mottagna och återinvesterade utdelningsinkomster från svenska bolag.

Olika typer av bolag

Hellström gör en kategoriklyvning mellan tre eller fyra typer av bolag,

vilka han anser i princip förtjäna olikartad behandling vid införandet av en differentierad bolagsskatt. Den första gruppen omnämns helt kort (s. 34 n. 1): »Det kan kanske med en viss rätt hävdas att ett bolag eller en ekonomisk förening som på grund av sin litenhet ej har tillträde till stora delar av kapitalmarknaden främst finansierar sin tillväxt just med behållna vinstmedel (sedan man väl lyckats placera de första andelarna). Om det är så, kunde en specialreglering av skattesatserna för denna kategori företag komma i fråga, detta med små eller inga intäktsovertfall för stat och kommun.» Hellström har uppenbarligen inte gjort några mera djupgående reflexioner över relationen mellan antalet bolag med »tillträde till kapitalmarknaden» och bolag, som saknar dylika möjligheter. Det torde snarast vara en majoritet av våra aktiebolag, som åsyftas i fotnoten, även om det må erkännas, att deras relativa betydelse naturligtvis inte står i proportion till deras antal.

Den andra gruppen är de familjeföretag, som varken redovisar vinst eller utdelning, utan tar ut »stora delar av kapitalavkastningen... i form av löner, arvoden etc.». Eftersom för dessa bolags del reformen inte innebär någon anledning att börja redovisa vinst och införa utdelning i syfte att attrahera nytt aktiekapital, kommer reformen enligt Hellström inte att påverka dessa bolags handlande.

Däremot finns det familjebolag, »där vinst redovisas eller där i varje fall delägarna beskattas med bolagsskatt för en del av uppburna löner och arvoden». (Hellström har här uppenbarligen åsyftat de fall av förtäckt utdelning, där *bolaget* — icke delägarna, vilka på sin höjd kan få utbetalningarna omrubricerade till det i vissa fall skattebilligare inkomstslaget inkomst av kapital — vägras avdrag för utbetalningar resp. påförs bolagsskatt för beräknad ränta el. dyl.) »Även om man ej heller i dessa bolag önskar attrahera nytt aktiekapital genom att införa utdelning eller höja förefintlig utdelning skulle introducerandet av differentierad bolagsbeskattning kunna ge delägarna skattefordelar. Även om detta i och för sig ej behöver anses vara särskilt upprörande kan det dock synas oegentligt att ägare av bolag tillhörande denna kategori skall profitera av införandet av ett system som syftar till att göra livet lättare för företag inom en bolagskategori med helt annan målsättning. En särbestämmelse av något slag kunde därför kanske vara motiverad för dessa bolags del.»

Den kategori av bolag, som Hellströms välvilja är riktad mot, definieras som »sådana bolag, som primärt är intresserade av att växa, och där aktieägarna därför accepterar en vidgning av ägarunderlaget. Det är främst med tanke på denna bolagstyp som den här föreslagna reformen av aktiebolagsbeskattningen framföres.»

Hellström nämner ingenting om varför de bolag, som inte önskar attrahera nytt aktiekapital genom att införa utdelning eller höja förefintlig utdelning, nödvändigtvis skulle vara just familjebolag och inte lika gärna bolag med mer spritt ägande, eller t. o. m. börsnoterade bolag. På samma sätt nämner han här som »den andra stora kategorin aktiebolag», nämligen till skillnad från familjebolagen, bolag som »primärt är intresserade av att växa». Något påminner denna kategoriklyvning om indelningen av kvinnorna i rödhåriga kvinnor och vackra kvinnor. Det synes likväl minst sagt subjektivt att från början utsluta förekomsten av vackra rödhåriga, och helt orimligt att postulera, att man skulle vara vacker enbart genom att icke vara rödhårig.

För kategorin växande bolag menar Hellström, att reformen skulle skapa ett incitament till en höjning av utdelningen i syfte att söka attrahera ytterligare aktiekapital. De företag, som inte skulle våga sig på en sådan politik utan i stället minskade utdelningen för att säkra sig så stor del som möjligt av sina vinstmedel, skulle visserligen få behålla mer av dessa än de företag, som ökade utdelningen, men deras behållna vinst efter skatt skulle bli sämre än före reformen, och deras utsikter att placera aktieemissioner på marknaden skulle också minska. Hellström tycks därvid utgå från att aktiekurserna skulle stå i relation till utdelningen snarare än till nettovinsten, och att för de expanderande företagens del en sådan dualism skulle råda mellan bolagsledning och aktieägare, att de senare skulle behöva mutas med höga utdelningar för att placera pengar i nya aktier i stället för att se till vilken politik, som skulle te sig gynnsammast för bolag och aktieägare, sedda som en enhet. Dessa utgångspunkter kan knappast tas för självklara.

Beträffande de andra kategorier, som Hellström talar om, kan man notera, att han finner sin reform vara betydelselös för de många bolag, som inte redovisar vinst och utdelning. Mera remarkabelt är det, att han för de bolag, som saknar möjlighet att gå ut på kapitalmarknaden med sina emissioner, liksom för de familjebolag, som lämnar vinst och — i varje fall förtäckt — utdelning, i praktiken underkänner effekten av sitt eget system och vill ersätta det med specialregleringar.

I själva verket har denna egendomliga logiska kullerbyttan en förebild i den tyska regleringen för »personenbezogene Gesellschaften», vilka inte går utöver vissa gränser i fråga om aktiekapital och antal aktieägare. Med en viss skattelindring för den outdelade vinstens del förenas för dessa bolag en påtaglig skärpning för den utdelade vinstens del i förhållande till vad som gäller för bolag i övrigt. Men Hellströms kriterier är något lösligare.

När han vill träffa en specialreglering för de företag, som inte kan

gå till kapitalmarknaden med sin emissioner, innebär detta på sätt och vis ett underkännande av förslaget grundtanke, att höga utdelningar skulle öka intresset för ett bolags aktier. Och när han vill diskriminera de företag, som inte »önskar attrahera nytt aktiekapital genom att införa utdelning eller höja förefintlig utdelning» blir det, såvitt man kan förstå, svårt för honom att åstadkomma ett passabelt kriterium på vilka bolag, som skall falla under denna dom, utan en anordning, som föranleder bolag med expansionsplaner att just i ett sådant läge höja sina utdelningar. Eftersom en sådan politik knappast verkar förtroendeingivande på placerare med anspråk på sund företagsfinansiering, kan förslaget knappast vara odelat vänligt mot de företag det skulle gynna.

Nu kan det emellertid tänkas, att det centrala ordet i Hellströms karakteristik av dessa bolag är »familjebolag». Men om det är så, att marknads efterfrågan efter aktier stimuleras av höga utdelningar, kan det väl knappast bli lättare för familjebolagen att sprida sina aktier bland flera ägare, om skattelättnaderna för utdelad vinst förvägras dem. Å andra sidan kan man fråga sig, om inte många bolag, som redan är börsnoterade, kan tänkas föra en sådan politik som Hellström fördömer, dvs. låta bli att attrahera nytt aktiekapital genom höjda utdelningar. Enligt hans resonemang borde väl även dessa bolag »straffas» genom en högre beskattning av utdelad vinst än den, som föreslås gälla för expanderande bolag.

Oklarheten i Hellströms resonemang belyses genom denna godtyckliga gränsdragning mellan olika bolagskategorier. Är målet att komma åt de bolag, som sitter på sina vinstmedel utan att kunna använda dem på ett räntabelt sätt, men utan att dela ut dem för att de skall användas bättre, kan man inte finna det tillfredsställande, att de små familjebolagen befrias från den press att utdela redovisad vinst, som den differentierade bolagsskatten skulle innebära. Är syftet i stället att lindra dubbelbeskattningen som sådan, får särbestämmelserna sin hårdaste verkan just för de bolags del, vilka i särskilt hög grad har anledning beklaga sig över dubbelbeskattningen, nämligen de familjebolag, som efter arvskifte el. dyl. tvingats att börja redovisa vinst och utdelning. Dessa bolag, som fått sin juridiska form i ett läge, där dubbelbeskattningen från deras synpunkt saknat kalkylmässig effekt, blir med den särregel Hellström föreslår hårdare drabbade än de bolag, vilkas ägare kanske i stor omfattning förvärvat sina aktier på börsen i ett läge, där dubbelbeskattningen redan medräknats som en på börskursen inverkan faktor.

Med det sagda har jag inte velat obetingat avvisa alla förslag om en differentierad bolagsskatt, utan endast påvisa några av de komplikatio-

ner man möter, om man tänker vidare på Hellströms förslag. Det behövs för en konstruktiv diskussion om skattereformer större klarhet, både beträffande målet, medlen och medlens ändamålsenlighet, än vad Hellström inom ramen för sin korta artikel kunnat förmedla. Vad speciellt beträffar de skattepolitiska medel han diskuterar, tror jag inte man kommer ifrån betydelsen av sådana faktorer som hänsyn till gällande bolagsrätt, systemets anpassbarhet till koncernförhållanden, hänsynstagande till nödvändig konsolidering etc. Och vad slutligen angår deras ändamålsenlighet tror jag att en genomgång av olika typer av bolag och aktieägare från finansieringssynpunkt måste leda till en betydligt mer nyanserad framställning, i vilken man knappast utan vidare kan ta till utgångspunkt en så diskutabel idé som marknadens intresse för höga utdelningar på företagsparandets bekostnad.